

ჯოჯოხეთის სურათები

1

მისი ბრწყინაველება ხორიკავას მსგავსი ადამიანი არც დღემდე არსებობდა სადმე და ალბათ აღარც გაჩნდება ამ ქვეყანაზე. ხმები დადიოდა, თითქოს ხორიკავას დაბადებისას მისი ფრიად პატივცემული დედის სასთუმალთან წმინდა დაიბოკუ გამოცხადებულა. ასე თუ ისე, როგორც ამბობენ, იგი დაბადებიდანვე განსხვავდებოდა ჩვეულებრივი ადამიანებისგან. ამიტომაც ყოველთვის გვაოცებდა მისი სურვილები თუ საქმეები. მარტო მისი სასახლის ნახვა რად ღირს, მდინარე ხორიკავას ნაპირზე რომ დგას. დიდებულია, არა? ამ სასახლეში ისეთ სასწაულებს იხილავს კაცის თვალი, რომ ჩვენი უბირი გონება ვერც წარმოიდგენს. მის ბრწყინვალებაზე ხალხი რას არ ლაპარაკობს: ზოგიერთი მას იმპერატორებს ში ხუნ-დის და იან-დისაც კი ადარებს, მაგრამ ეს იმასა ჰგავს, ანდაზა რომ ამბობს, ბრმა ხელის ფათურით აფასებდა სპილოსო. უნდა ითქვას, რომ მისი ბრწყინვალება მხოლოდ საკუთარ თავსა და დიდებაზე როდი ფიქრობდა. არა, მას შეეძლო მდაბალთა და უპოვართა გულისნადებიც შეტყო. იგი, როგორც იტყვიან, მთელი სამყაროს სიხარულსა და გაჭირვებას იზიარებდა. დიახ, ასეთი სულდიდი ადამიანი გახლდათ მისი ბრწყინვალება.

სწორედ ამიტომ იყო, რომ მაშინაც კი, როცა იგი ნიოძეს სასახლეში მოხვდა ავსულთა თარეშის ჟამს, არაფერი მოსწვევია. პირიქით, თვით სადაიძინა ტორუს სულიც კი, რომელიც როგორც ამბობენ, ღამღამობით გამოჩნდებოდა ხოლმე კახარაინის სასახლეში, აღმოსავლეთის მესამე ქუჩაზე, იმ სასახლეში, სიოგამასა და მიტინოკუს ხედების გამოსახულებებით რომაა განთქმული, დიახ, თვითონ ეს მოჩვენებაც კი გაქრა, მისმა ბრწყინვალებამ ერთი რომ შეუყვია. აი, როგორი ძლევამოსილი ადამიანი იყო იგი. ასე რომ, არცაა გასაკვირი, თუკი მთელს დედაქალაქში დიდი თუ პატარა, კაცი თუ ქალი, როგორც კი სიტყვა მის ბრწყინვალებაზე ჩამოვარდებოდა, ისე ლაპარაკობდა მასზე, თითქოს ხორცშესხმული ბუდა ყოფილიყოს. ხმაც კი გავრცელდა, რომ ერთხელ, როცა სასახლეში გამართული ქლიავის ყვავილთა დღესასწაულიდან დაბრუნებისას მისი ბრწყინვალების ეტლში შებმული ხარები გახელდნენ და ვიღაც მოხუცი გადათელეს, მოხუცმა ხელები აღაპყრო და მადლი ადავლინა იმის გამო, რომ მისი ბრწყინვალების ხარებმა გადაუარეს.

აი, რა ამბები ტრიალებდა, და ამიტომაც მომავალში ბევრი რამის მოყოლა იქნება შესაძლებელი მისი ბრწყინვალის ქველ საქმეებზე, თუ როგორ უძღვნა მან სტუმრებს ქეიფის დროს ოცდაათი თეთრი ბედაური, ნაგარას ხიდის მშენებლობისას როგორ გაიმეტა ბურჯში ჩასატანებლად თავისი უსაყვარლესი ყრმა, როგორ უბრძანა ჩინელ ბერს, დახელოვებულ მკურნალს, მისთვის მუწუკი გაეჭრა ბარძაყზე... ყველაფრის ცალ-ცალკე ჩამოთვლა ძალიან შორს წავვიყვანს, მაგრამ ამ უამრავი მონათხრობიდან ყველაზე საშინელი და შემზარავი ალბათ მაინც ჯოჯოხეთის სურათებით თეჯირის მოხატვის ამბავი იქნება. ეს მოხატული თეჯირი დღესაც სასახლის უძვირფასესი სამკაულია. და ამ სურათის შექმნისას დატრიალებულმა უბედურებამ მისი ბრწყინვალებაც კი შეაძრწუნა, მისი ბრწყინვალება, რომლის წონასწორობიდან გამოყვანა ამქვეყნად არაფერს შეეძლო.

ჩვენ, მისი მსახურნი, ნანახით შეძრწუნებულნი, კინაღამ სიცოცხლეს გამოვეთხოვეთ, მაგრამ ამაზე ლაპარაკიც არ ღირს! მეც კი, მის ბრწყინვალეებას ოცდაათი წელი რომ ვემსახურებოდი, მსგავს საშინელებას არასოდეს შევსწრებივარ.

მაგრამ სანამ ამ ამბავს გაუწყებდეთ, მანამდე ოსტატ-მხატვარ ესიხიდებოდა მოგითხრობთ, რომელმაც ეს თიჯირი მოხატა ჯოჯოხეთის სატანჯველთა სურათებით.

2

ესიხიდე... ალბათ დღესაც შეხვდებით ადამიანებს, რომელთაც ესიხიდე ახსოვთ. იგი ისეთი სახელგანთქმული მხატვარი იყო, რომ იმ დროს მას ფუნჯით ძნელად თუ გაეჯიბებოდა ვინმე. მაშინ ესიხიდე ორმოცდაათს იქნებოდა მიღწეული. შეხედავდით და ერთი დაბალი, დაღეული, გაძვალტყავებული მოხუცი შეგრჩენოდათ ხელში. სასახლეში, მის ბრწყინვალეებასთან, მუქ-ყვითელ კარიგინუში გამოწყობილი გამოცხადდებოდა ხოლმე. თავზე მიმიებოსის იხურავდა. ხასიათი საძაგელი ჰქონდა, ხოლო ასაკისდაშეუფერებლად წითელი ტუჩები ცხოველებთან რაღაც უსიამო მსგავსებას ანიჭებდნენ მას. ამბობდნენ, ფუნჯს ღოკავს და ტუჩებზე წითელი საღებავი ეცხებო, მაგრამ ნამდვილი მიზეზი არავინ იცოდა. ავი ენები იმასაც კი აღნიშნავდნენ, მიხვრა-მოხვრით ესიხიდე მაიმუნს გაგვონებსო, ამიტომ „სარუხიდე“ შეარქვეს მეტსახელად.

რადგანაც „სარუხიდე“ ვახსენე, ბარემ ერთ ამბავსაც მოგითხრობთ. იმ დროს მისი ბრწყინვალეების სასახლეში მხევლად აიყვანეს ესიხიდეს მხოლოდშობილი ქალიშვილი, თხუთმეტი წლის მშვენიერი გოგონა, რომელიც არაფრით ჰგავდა მამას. გარდა ამისა, შეიძლება იმის გამოც, რომ დედა ადრე დაკარგა, იგი ფიქრიანი, ასაკთან შედარებით ძალზე ჭკვიანი და გულისხმიერი იყო. ამიტომაც მხევალთუხუცესიდან მოყოლებული, ყველას უყვარდა.

ერთხელ, რაღაც შემთხვევის გამო, ტამბას პროვინციიდან მის ბრწყინვალეებას მოშინაურებული მაიმუნი მიჰგვარეს და მისი ბრწყინვალეების მოუსვენარმა ვაჟმა ესიხიდე შეარქვა მას. მაიმუნი ხომ ისედაც სასაცილოა და თუ ამას მის მესსახელსაც დაუშმატებთ, ცხადი გახდება, რომ სასახლეში ვერავინ იკავებდა თავს სიცილისაგან. მხოლოდ სიცილს რომ დასჯერებოდნენ, ამას კიდევ რა უშავდა, მაგრამ ხდებოდა ხოლმე, რომ იგი ნაძვზე აძვრებოდა ანდა ტატამს დასვრიდა ოთახებში, ხალხი მაშინვე ყვირილს მორთავდა სასეიროდ, ესიხიდე ესიხიდეო, რითაც, რა თქმა უნდა, ძალზე აბეზრებდნენ თავს მხატვარს.

ერთხელ ესიხიდეს ქალიშვილს წერილი და ქლიავის ტოტი ეჭირა ხელში და გრძელ ტალანს მიუყვებოდა. ამ დროს მისკენ მოპირდაპირე კარიდან მაიმუნი ესიხიდე გამოექანა კოჭლობით, როგორც ჩანს, თათი იტკინა და ამიტომ ბოძზე აცოცება ვეღარ მოახერხა. მაიმუნს, თქვენ წარმოიდგინეთ, ახალგაზრდა ბატონი მოსდევდა წვეკლის ქნევით და უყვიროდა:

– საძაგელო ბაცაცავ! აბა, დამაცადე, აბა, დამაცადე!

ეს რომ დაინახა, ესიხიდეს ქალიშვილი დაიბნა, მაგრამ ამ დროს მაიმუნმა მასთან მიიბრინა, კალთაზე ჩამოეკიდა და საცოდავად შეწკმუვლა. ქალიშვილს ისე შეებრაღა ცხოველი, რომ ერთხანს ვერაფერი მოახრეხა. მერე იმ ხელით, რომელშიაც ქლიავის ტოტი ეჭირა, იების სურნელებით გაუღენთილი საყელო გადაიწია, სათითაოდ აიყვანა მაიმუნი და თავდახრილმა სუფთა, წკრტიალა ხმით მიმართა ახალგაზრდა ბატონს:

– კადნიერებაში ნუ ჩამომართმევთ... ეს ხომ პირუტყვია, გთხოვთ, აპატიოთ.

ახალგაზრდა ბატონი უკვე მათ წინ იდგა. მან წარბი შეიკრა და ფეხები დააბაკუნა.

– რას ესარჩლები! მაგ მაიმუნმა მანდარინები მოიპარა.

– ეს ხომ პირუტყვია... – გაიმეორა გოგონამ, მხნეობა რომ მოიკრიბა, შემდეგ კი ნაღვლიანი ღიმილით დაუმატა:

– გარდა ამისა, ესიხიდეს ეძახიან. ისე გამოდის, რომ თქვენ მამაჩემზე წყრებით, მე კი არ შემიძლია ამას დამშვიდებით ვუცქირო.

მაშინ კი შეიკავა თავი ახალგაზრდა ბატონმა.

– ჰმ!.. რაკი მამას ესარჩლები... მიპატიებია, – უხალისოდ თქვა მან, შოლტი გადააგდო და იმავე კარებით გავიდა, საიდანაც გამოჩნდა.

3

სწორედ ამ შემთხვევის შემდეგ დაიწყო სასახლეში ესიხიდეს ქალიშვილის მეგობრობა მაიმუნთან. გოგონამ ლამაზ, წითელ ყელსაბამზე ახალგაზრდა ქალბატონის ნაჩუქარი ოქროს ზანზალაკი შეაბა. ამის შემდეგ მაიმუნი ერთობ შეეთვისა ესიხიდეს ქალიშვილს და როცა ერთხელ გაციებულნი გოგონა საწოლში იწვა, მაიმუნი გვედიდან არ მოშორებია, მოწყენილი და ნაღვლიანი იკვნეტდა ფრჩხილებს.

მას შემდეგ – სწორედ რომ საკვირველია – უკვე აღარავინ აწვალებდა მაიმუნს, პირიქით, ნელ-ნელა განებივრებაც კი დაუწყეს. ზოგჯერ თვითონ ახალგაზრდა ბატონიც გადაუდგებოდა ხოლმე თხილს ან წაბლს. ის კი არა და, როცა ერთხელ რომელიღაც მსახურმა მაიმუნს წიხლი ამოჰკრა, ახალგაზრდა ბატონი საშინლად განრისხდა. ყვებოდნენ, რომ მალე ამ ამბის შემდეგ მისმა ბრწყინვალებამ ესიხიდეს ქალიშვილს უბრძანა, მასთან გამოცხადებულიყო მაიმუნთან ერთად. მისთვის უკვე მოეხსენებინათ მხატვრის ასულისა და მაიმუნის ასეთი დამეგობრების ამბავი.

კარგი ქალიშვილი, საქებარი შვილი ყოფილაო, – განაცხადა მან. ამგვარად, ბრწყინვალების ნებით, ქალიშვილმა აღისფერი აკომე მიიღო საჩუქრად. ხოლო როცა მაიმუნმაც ისე დაიჭირა თავი, თითქოს საჩუქარს სინჯავსო და მოწონებით აიღო ხელში აკომე, მისი ბრწყინვალება კიდევ უფრო გამხიარულდა. დიას, ასე იყო საქმე და, მაშასადამე, მისმა ბრწყინვალებამ ესიხიდეს ქალიშვილს სწორედ იმიტომ დაუწყო წყალობის თვალთ ცქერა, რომ უწონებდა მამისადმი სიყვარულში დიდ პატივისცემასა და სიყვარულს, რამაც, მაიმუნისადმი სიყვარულში ჰპოვა გამოსატყულება და, რა თქმა უნდა,

არა თავისი ავხორცი ზრახვების გამო, როგორც ხალხი ამბობდა. მართალია, არც მთლად უმიზეზოდ ამტყდარა ასეთი მითქმა-მოთქმა, მაგრამ ამის შესახებ როგორმე სხვა დროს გაიმბობთ აუჩქარებლად. მანამდე კი საკმარისია ითქვას, რომ მისი ბრწყინვალეობა არ იყო ისეთი ადამიანი, ვიღაც მხატვრის ქალიშვილისათვის გაყვადრებინა თავი, თუნდაც იგი ძალზე ღამაზი ყოფილიყო.

ღიას, ესიხიდეს ქალიშვილი მის ბრწყინვალეობას პატიუნაცემი გაშორდა, მაგრამ რადგანაც იგი მოკრძალებული და კეთილი გოგონა იყო, დანარჩენ მხეველთა გულში შური არ აღუძრავს. პირიქით, ამ დღიდან მოკიდებული ქალიშვილსაც და მის მაიმუნსაც ერთნაირად ანებივრებდნენ, ახალგაზრდა ქალბატონიც ხომ გვერდიდან აღარ იშორებდა.

მოდით, ჯერჯერობით გოგონას მამის, ესიხიდეს შესახებ გაიმბობთ. ღიას, მაიმუნი მალე ყველამ შეიყვარა, მაგრამ თვითონ ესიხიდე ისევ ძველებურად სძულდათ და და ზურგსუკან სარუხიდეს ეძახდნენ. ასე იყო არა მარტო სასახლეში. იოკოგაველ წინამძღვარს, როცა მისი თანდასწრებით ესიხიდეს სახელს ახსენებდნენ, სახე ეცვლებოდა, თითქოს ეშმაკს გადაეყარაო. ერთი სიტყვით, თვალის დასანახად ეჯავრებოდა იგი. მართალია, ამის მიზეზი თითქოს ის იყო, რომ ესიხიდემ წინამძღვარი საქილიკო სურათებში გამოსახაო, მაგრამ ამას მხოლოდ მდაბიო მსახური ამბობდნენ, მე კი დაბეჯითებით იმის თქმა, მართლა ასე იყო თუ არა, არ შემიძლია. ყოველ შემთხვევაში, ამ მხატვარზე, ვისთვისაც უნდა გეკითხათ, კარგს არავინ გეტყვოდათ. თუკი იპოვიდით ვინმე ისეთს, ესიხიდეზე ცუდს არას იტყვოდა, ეს მხოლოდ მისი ორი-სამი მეგობარი იყო, ან ისინი, რომელთაც მისი სურათები ენახათ, მაგრამ პირადად არ იცნობდნენ.

ესიხიდე მხოლოდ გარეგნულად კი არ იყო შესაზარი, არა, ზნეც გარეგნობის შესაფერი ჰქონდა და, უნდა ითქვას, ამის გამო დამსახურებისამებრაც მიეზღვებოდა ხოლმე.

4

ზნით კი აი, როგორი იყო იგი: წუწკი, უსინდისო, ზარმაცი, ხარბი და, რაც მთავარია, დიდგულა და ქედმაღალი. სახეზე ეწერა, რომ ქვეყნის პირველი მხატვარია და მისი ქცევაც მუდამ ამაზე მეტყველებდა. ფერწერაში პირველობას რომ დასჯერებოდა, ამას კიდევ აიტანდა კაცი, მაგრამ არა, იგი არც სხვა რამეებში უთმობდა არავის, ის კი არა, ზნეობასა და ადათებსაც კი დასცილოდა. ესიხიდეს რომელიღაც ნაშეგირდალმა მიამბო, ერთხელ, როცა ცნობილი პიროვნების სახელში ხიგაკის სახელგანთქმული ქურუმი ქალი ქადაგად დაეცა და შემზარავი ხმით იწყო წინასწარმეტყველება, ესიხიდეს მისთვის ყურიც არ უთხოვებია, განუშორებელი ფუნჯი მოიმარჯვა და მშვიდად ჩაიხატა ქურუმი ქალის შემზარავი სახე. შესაძლოა, იგი სულის გამოცხადებასაც უბრალო ბავშვურ თვალთმაქცობად თვლიდა.

აი, როგორი კაცი იყო ესიხიდე! ამიტომაც აბა, რა გასაკვირია, რომ ქაღმერთ კისიოტენის სახე ვიღაც ქალისაგან გადაიხატა, ხოლო ბუდა ფუდოს ხატვისას ერთი ჩამოძონძილი კატორღელი გამოიყენა. ვინ მოთვლის, კიდევ რამდენი ასეთი უგვანი და ღვთისსაგამობი ჩაიდინა მან და როცა ამის გამო კიცხავდნენ, იღვა და არხეინად უსტყვნდა.

„კი მაგრამ, ღმერთები და ბუდეები, ესიხიდემ რომ დახატა, ხომ დასჯიან მას ამნაირ საქმეთათვის? საოცარია!“ ასეთი სიტყვები შეგირდებსაც კი აფრთხობდა და სასჯელის შიშით მრავალი მათგანი მის მიტოვებას ისწრაფოდა. ასეა თუ ისე, თვითონ ესიხიდე სრულიად დარწმუნებული იყო, რომ მისებრ შესანიშნავი ადამიანი მთელს დედამიწის ზურგზე არ მოიძებნებოდა.

იმაზე ლაპარაკიც კი არ ღირს, ღუ რა მწვერვალს მიაღწია ესიხიდე ფერწერის ხელოვნებაში. მაგრამ რადგანაც მისი ნახატები როგორც ხაზებით, ასევე ფერებით მთლიანად განსხვავდებოდა სხვა მხატვართა ქმნილებათაგან, მისი არაკეთილმოსურნენი, ფუნჯის თანამოძმენი, თვალთმაქცად იხსენიებდნენ მას. ისინი კავანარის, კანაოკას ან სხვა ძველ სახელგანთქმულ ოსტატთა სურათებზე საუბრისას საოცარ ამბებს ყვებოდნენ: თითქოს მათ მიერ მოხატულ კარედს მთვარიან ღამეში ქლიავის საამო სურნელი ასდიოდა, ან თითქოს ისმოდა, როგორ უკრვადნენ სტვირს თეჯირზე გამოსატული კარისკაცები... ხოლო როცა კი სიტყვა ესიხიდეს ნახატებზე ჩამოვარდებოდა, შემზარავ ამბებს გადმოგვცემდნენ. მაგალითად, ესიხიდეს იმ სურათის შესახებ, „სიკვდილ-სიცოცხლის ბორბალი“ რომ ეწოდება და რიუგაიძის ტაძრის კარებს ამშვენებს, ამბობდნენ, გვიან ღამით სურათიდან ურწმუნოთა კვნესა და ქვითინი ისმისო. უფრო მეტიც, ზოგიერთები იმასაც კი ამტკიცებდნენ, გახრწნილი გვამების სიმყრალე ვიგრძენითო. ახლა ქალთა პორტრეტები, მისი ბრწყინვალეების ბრძანებით რომ დახატა ესიხიდე? ირწმუნებოდნენ, რომ სამი წელიც არ გაივლის და ისინი, ვინც ამ სურათებზეა გამოსახული. სწეულდებიან და კვდებიან, თითქოს სული ამოართვესო. ავსიტყვათა აზრით, ეს გახლდათ ყველაზე ჭეშმარიტი დადასტურება იმისა, რომ ესიხიდეს ხელოვნებაში ჯადოქრობა იყო გარეული.

მაგრამ რადგანაც ესიხიდე, როგორც ადრეც ვთქვი, განსაკუთრებული ადამიანი იყო, ამით ამაყობდა კიდევ და ერთხელ, როცა მისმა ბრწყინვალეებამ გახუმრება ინება, შენ, როგორც ჩანს, სიმახინჯე გეყვარებიაო, მან ასაკისდაშეუფერებელი წითელი ტუჩებით უსიამოდ გაიღიმა და თვითკმაყოფილმა უპასუხა, დიახ, ვერც ერთი ეს ზერექვერე მხატვარი ვერ გაიგებს სიმახინჯის სილამაზესო. გაგონილა მისი ბრწყინვალეების წინაშე ასეთი ყოყონობა? მერე რა, რომ ესიხიდე პირველი მხატვარი იყო სახელმწიფოში... შეგირდს, ადრევე რომ ვახსენე, ტყუილუბრალოდ არ შეურქმევია მისთვის მალულად „ტირაეიძე“ მეტისმეტი ყოყონობისათვის. თქვენ, რასაკვირველია, გეცოდინებათ, რომ ტირაეიძე იმ ეშმაკს ერქვა ძველად, დიდი ხნის წინათ რომ მოგვევლინა ჩინეთიდან.

მაგრამ ესიხიდესაც კი, რომელიც არ სცნობდა არავის და არაფერს, ერთი ჭეშმარიტად ადამიანური გრძნობა მიჰმადლებოდა ბუნებით.

ესიხიდეს თავდავიწყებით უყვარდა თავისი მხოლოდშობილი ქალიშვილი, სწორედ ის მხევალი გოგონა. უკვე ვთქვი, რომ გოგონა მეტად ნაზი და მოსიყვარულე შვილი იყო, მაგრამ ესიხიდესაც განუსაზღვრელად უყვარდა იგი და, შეიძლება არ დამიჯეროთ, მაგრამ მაინც მოგახსენებთ, რომ ეს კაცი, რომელსაც ტაძრისათვის ქრთილის საღირალიც კი არ შეუწირავს თავის სიცოცხლეში, ქალიშვილის ტანსაცმლისა და თმის მორთულობისათვის ფულს არასოდეს იშურებდა.

თუმცა ეს იხილეს თავს ევლებოდა და ეთაყვანებოდა ქალიშვილს, მაგრამ აზრად არ მოსვლია, შესაფერი საქმრო შეერჩია მისთვის. ის კი არა და, თუკი გოგონას ვინმე თვალს დაადგამდა, იგი არაფრის წინაშე უკან არ იხევდა და თავზეხელაღებულ ხალხსაც კი ქირაობდა, რომლებიც მზეს უბნებდნენ თავხედს. ამიტომაც, როცა გოგონა მისი ბრწინვალების ბრძანებით სასახლეში გადაიყვანეს და მხეველად გაამწესეს, მოხუცი მამა ძალზე უკმაყოფილო დარჩა და თავისი მბრძანებლის წინაშეც კი არ გაუხსნია წარბი. შესაძლოა, ამიტომაც ატყდა მითქმა-მოთქმა: მისი ბრწინვალება ეს იხილეს ქალიშვილითაა გატაცებული და მამის უკმაყოფილების მიუხედავად, სასახლეში ჰყავსო. ყველაფერი ეს უბრალო ჭორი იყო, მაგრამ ის კი სრული სიმართლეა, რომ ეს იხილეს უზომოდ უყვარდა ქალიშვილი და ამიტომაც გამუდმებით ითხოვდა, სასახლიდან დაითხოვეთო. ერთხელ, როცა მისი ბრწინვალების ბრძანებით ჩვილ მონძიუს ხატავდა, მან ძალზე ოსტატურად გამოსახა თავისი მბრძანებლის უსაყვარლესი ყრმა, რის გამოც დიდად კმაყოფილმა მისმა ბრწინვალებამ ინება მოწყალედ ეთქვა:

– ჯილდოდ რასაც გინდა მოგცემ, მაშუყე შენი სურვილი, ნუ გერიდება.

მაშინ ეს იხილემ თავხედურად უთხრა:

– გთხოვთ, ჩემი ქალიშვილი დაითხოვოთ სასახლიდან.

სხვა სასახლეებში არ ვიცი, მაგრამ იმათ, ვინც მის ბრწინვალება ხორიკავას ემსახურებოდა, შესანიშნავად ეპყრობოდნენ... განა კიდევ მოიძებნება ადამიანი, ასე უხეშად რომ ეთხოვოს რაიმე? მხატვრის თავხედობამ მისი ბრწინვალება, ასეთი დიდბუნებოვანი ადამიანიც კი, გააბრაზა. იგი ერთხანს უსისტივეოდ შეჰყორებდა სახეში ეს იხილეს, მერე მკვახედ მიახალა, არ შეიძლებაო, და მაშინვე წამოდგა. ასეთი რამ რამდენჯერმე განმეორდა. მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, მაგრამ, როგორც ახლა მაგონდება, ყოველი თხოვნის შემდეგ მისი ბრწინვალება სულ უფრო და უფრო ცივად ეპყრობოდა ეს იხილეს. გოგონას ძალიან აღელვებდა მამის ბედი. იგი ხშირად შედიოდა ხოლმე სამოახლოში და მწარედ ტიროდა. მაშინ კიდევ უფრო გაძლიერდა მითქმა-მოთქმა, მის ბრწინვალებას ეს იხილეს ქალიშვილი შეუყვარდაო. ზოგიერთები იმასაც კი ამბობდნენ, ჯოჯოხეთის სურათებით თეჯირის მოხატვასთან დაკავშირებული ტრაგედია იმიტომ დატრიალდა, რომ გოგონა წინააღმდეგობას უწევდა მისი ბრწინვალების სურვილებსო, მაგრამ ასეთი რამ, რა თქმა უნდა, არ შეიძლებოდა მომხდარიყო.

ჩემი აზრით, მის ბრწინვალებას ეს იხილეს ქალიშვილის სასახლიდან დათხოვნა იმიტომ არ უნდოდა, რომ ებრალებოდა ახალგაზრდა ქალი და მისი ბედი აწუხებდა. იგი მოწყალედ ვარაუდობდა, რომ ეს იხილესთანა ჯიუტ ადამიანთან ყოფნა გაუჭირდებოდა ქალიშვილს და ამიტომ ჯობდა, სასახლეში დარჩენილიყო, სადაც უკეთესად მოეპყრობოდნენ. მართალია იგი სწყალობდა მშვენიერ გოგონას, მაგრამ ზოგიერთები რომ ამბობდნენ, უკეთური მიზნები ამოძრავებდაო, ეს მოცლილთა გამონაგონი და ყოველგვარ საფუძველს მოკლებული ფეხმოკლე ტყუილი იყო.

ასეა თუ ისე, სწორედ იმ დროს, როცა ეს იხილეს თავისი ქალის გამო თითქმის შერისხული აღმოჩნდა, მისმა ბრწინვალებამ, – რა ჰქონდა გუნებაში, არ ვიცი, – უცებ იხმო ეს იხილეს და თეჯირის მოხატვა და ამ ნახატში ჯოჯოხეთის სატანჯველთა ასახვა უბრძანა.

საკარისია ეს თეჯირი ვახსენო, რომ მაშინვე საშინელი სურათი დამიდგება თვალწინ. უპირველეს ყოვლისა, უნდა ითქვას, რომ ის, რაც ესხიდეშ დახატა, სრულიადაც არ ჰგავს სხვა მხატვართა მიერ შესრულებულ ჯოჯოხეთის სატანჯველთა სურათებს. განსხვავება ძირითადად სურათების განლაგებაში გამოიხატება: ერთ ფრთაზე, კუთხეში მკრთალადაა გამოსახული ქვესკნელის ათი მთავარი, ხოლო მთელ დანარჩენ სივრცეზე ისეთი მძვინვარე ცეცხლი ბობოქრობს, შეიძლება კაცმა იფიქროს, ხანჯალა ხეებით დაბურულ ხმალა მთებს ჩაუქრობელი ალი მოსდებიაო. მხოლოდ აქა-იქ, ყვითელ და ლურჯ წინწკლებად ელავს ჯოჯოხეთის მსახურთა ჩინური ტანსაცმელი, ისე კი საითაც უნდა გაიხედო, ყველაფერი ცეცხლს დაუფარავს და ცეცხლის ენებს შორის გაშმაგებული მიიკლაკნება მანძის ბორჯღალივით მოკალული, შემხეფებული ტუმის შავი კვამლი და სიზმარეულივით რიალებენ ოქროს მტვრის გავარვარებული ნაპერწკლები.

ჯერ მარტო ამით ატყვევებს მზერას მხატვრის ფუნჯის ძალა. ხოლო ასე საზარლად დაკრუნხულ, აბობქრებულ ალში გახვეულ ცოდვილებს ჯოჯოხეთის ჩვეულებრივ სურათებში სომ ვერ იხილავთ. ცოდვილთა შორის ესხიდეშ ათასი ჯურის ხალხი გამოსახა, სხვადასხვა წოდებისა, დიდებულებით დაწყებული და უკანასკნელი მათხოვარივით დამთავრებული: კარისკაცთა ტანსაცმელში გამოწყობილი ზვიადი დიდებულები, აბრეშუმში გამოკვალთული მომხიბლავი ახალგაზრდა ქალბატონები, ბუდაელი ბერები კრიალოსნით ხელში, მაღალ ასიდაზე შემდგარი ახალგაზრდა მსახურები, ვიწროსამოსიანი ყრმები თუ მკითხავები თავიანთი მოწყობილობებით. ყველა რომ ჩამოვთვალთ, ჩვენს ამბავს დასასრული არ ექნება. ხარისა და ცხენისთავიან ჯოჯოხეთის მსახურთა მიერ წამებული ეს ხალხი აბობქრებულ ცეცხლსა და კვამლში ქარისაგან დარიალებული ფოთლებივით აწყდებიან ქეთ-იქით... აგერ, ერთი ქალი, როგორც ჩანს, ქურუმი, ფიწალზე თმით დაკიდებული საცოდავად იკლაკნება და ობობას საცეცხლივით დაკრუნხულ კიდურებს საწყალობლად ასხმარტალებს. აქეთ ვიდაც მამაკაცი, ალბათ რომელიღაც ნაცვალი, დამურასავით კიღია თავდაღმა, მახვილით გულგაფატრული. ვის რკინის მათრახებით სცემენ, ვის დაძრავს ადგილიდან, ვის მტაცებელ ფრინველთა კლანჭები აწამებს, ვის შხამიანი დრაკონის კბილები ჩაფრენია – სატანჯველი, ისევე, როგორც ცოდვილნი, აქ იმდენია, ვერ ჩამოთვლი.

მაგრამ ყველაზე შემზარავი მაღლიდან გადმოვარდნილი ეტლია. იგი ტახის ეშვივით ამართულ ხე-ხანჯალადან მოსხლეტილა. ბამბუკის ფარდის მიღმა, ქვესკნელიდან მონაქროლ ქარს რომ გადაუწევია, ქალი მოჩანს. ქალი ისე ბრწყინვალეადაა მორთული, ხადუმი ან სეფექალი გეგონებათ. მისი გაშლილი, გრძელი, შავი თმა ცეცხლის ენებს ჩახლართვია, თეთრი ყელი უკან გადაუწევია და ტანჯვით იგრისება. ეს ქალი, ან თუნდაც აღმოდებული ეტლი – ყველაფერი ცეცხლოვანი ჯოჯოხეთის ტანჯვა-წვალებას წარმოგვიდგენს თვალთა წინაშე. გეხვენებათ, თითქოს მთელი სურათის საშინელება ამ ერთ ფიგურაში იყოს თავს. ეს ისეთი არაადამიანური ხელოვნებაა, რომ, როცა უცქერით, ყურებში თავისთავად გაისმის საშინელი კვილი.

აი, როგორია ეს სურათი, და სწორედ მის შესაქმნელად დატრიალდა ის საშინელი ამბავი. ამ საშინელების ხილვის გარეშე თვით ესხიდეშ ვერ შეძლებდა ჯოჯოხეთის სატანჯველთა ასე ცოცხლად დახატვას. ეს სურათი რომ შეექმნა, ისეთი წამების გადატანა

მოუხდა, სიცოცხლეც კი მოსძულდა. შეიძლება ითქვას, სურათში ასახული ჯოჯოხეთი სწორედ ის ჯოჯოხეთია, სადაც თვითონ ესიხიდე, თავისი ქვეყნის უპირველესი მხატვარი უნდა მოხვედრილიყო.

იქნებ ცოტა ავჩქარდი, რათა თქვენთვის ჯოჯოხეთის სურათებით მოხატული თეჯირის ამბავი შემცნო და მოვლენებს წინ გაგუსწარი, მაგრამ ახლა წესისა და რიგის მიხედვით განვაგრძობ და დავიწყოებ იმ დროიდან, როცა ესიხიდე მისი ბრწყინვალეებისაგან ჯოჯოხეთურ წამებათა სურათის დახატვის ბრძანება მიიღო.

7

ხუთი-ექვსი თვის განმავლობაში ესიხიდე ერთხელაც არ გამოჩენილა სასახლეში და მხოლოდ თავის სურათს დასტრიალებდა. საკვირველი ამბავია: საკმარისი იყო საკუთარი თავისათვის ეთქვა, ახლა კი დროა საქმეს შევუდგეო, რომ ეს მოყვარული მამა დვიდლ ქალიშვილსაც კი ივიწყებდა. ის შეგირდი, ადრე რომ ვახსენე, მიაბობდა, როგორც კი ესიხიდე საქმეს ჰკიდებს ხელს, ისე გარდაიქმნება, თითქოს მეღა ჩაუძვრა სულშიო. ამის დასადასტურებლად ზოგიერთები ამბობდნენ, საკმარისია უჩუმრად შეხედო ესიხიდე მუშაობისას, რომ აუცილებლად დაინახავ, მის ირგვლივ მელიების ლანდები დაბორიანდებო. მართლაც, როგორც კი ფუნჯს დაიჭერდა ხელში, ყველაფერს ივიწყებდა თავისი სურათის გარდა. დღე და ღამე ჩაკეტილში იჯდა და გარეთ იშვიათად გამოდიოდა. ხოლო თეჯირის მოხატვა რომ დაიწყო ჯოჯოხეთის სურათებით, პირდაპირ შეშლილს დაემსგავსა.

თავის ოთახში, სადაც დღისითაც ფარდები ეფარა ფანჯრებს, ლამპართა შუქზე საიდუმლო ხერხებით აზაგებდა საღებავებს, შეგირდებს სუიკანში ან კარაგინში გამოაწყობდა და თითოეულს გულდასმით იხატავდა ცალ-ცალკე. ასეთი ახირებები ადრეც ჰქონია, სანამ თეჯირის მოხატვას შეუდგებოდა ჯოჯოხეთის სურათებით. როცა რუგაიძის ტაძარში „სიკვდილ-სიცოცხლის ბორბალს“ ხატავდა, მშვიდად ჩამოჯდებოდა ხოლმე გზებზე მიმოფანტული გვამების წინ, რომელთაც ჩვეულებრივი ადამიანი ზიზღით უქცევდა გვერდს და გულმოდგინედ იხატავდა ნახევრადგახრწნილ ხელებს, ფეხებსა თუ სახე-ყველაფერი რომ დაწვრილებით მოგიყვებო, დრო არ გვეყოფა, მაგრამ თუკი მხოლოდ მთავარს მოგახსენებთ, აი, როგორ იყო საქმე:

ერთხელ ესიხიდე ერთი შეგირდთაგანი (სწორედ ის, რომელიც ადრე მოვიხსენიე) საღებავებს აზაგებდა. ანაზღად ოსტატი დაადგა თავზე და უთხრა:

– მინდა ცოტა წავიძინო, ოღონდ ამ ბოლო დროს საშინელ სიზმრებს ვხედავ.

ამაში განსაკუთრებული არა იყო რა და შეგირდს სამიშაო არ მიუტოვებია, ისე მიუგო:

– კეთილი.

ხოლო ესიხიდე ნადვლიანი ხმით, დაბნეულმა განაგრძო:

– ვიდრე გავიღვიძებ, სასთუმალთან ხომ არ ჩამოჯდებოდი?

შევირდს გაუკვირდა, ოსტატს ასე რომ ზაფრავდა სიზმრები, მაგრამ რადგანაც თხოვნა არც ისე ძველი შესასრულებელი იყო, დათანხმდა. მაშინ ოსტატმა აღელვებით და დაბნეულად განაგრძო:

– მაშინ უკანა ოთახში გადი. სხვა შევირდები თუ მოვლენ, ჩემთან ნუ შემოუშვებ.

ეს მისი სახელოსნო იყო. იქ, დაკეტილ კარს მიღმა, კანდელის მქრალ შუქზე იდგა თეჯირი, რომელიც ჯერ მხოლოდ ტუშით იყო მოხაზული. როცა ისინი ამ ოთახში შევიდნენ, ესიხიდემ მკლავი თავქვეშ ამოიღო და ისე მაგრად დაიძინა, თითქოს მუშაობისაგან ქანცი ერთიანად გამოსცლოდა, მაგრამ ნახევარ საათსაც არ გაეწლო, რომ სასლუმალთან ჩამომჯდარი შევირდის ყურამდე რაღაც ძლივსგასაგონმა კენესამ მოაღწია.

8

კენესა თანდათან გაძლიერდა, შემდეგ ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ბოდვაში გადაიხარდა, თითქოს წყლით პირგამოვსებული, დასახრჩობად განწირული ადამიანი კენესისო.

– რას მეუბნები? ჩემთან მოდიო? სად უნდა წამოვიდე? – „ჯოჯოხეთში წამოდი, ცეცხლოვან ჯოჯოხეთში!“ ვინა ხარ, ვინ მელაპარაკები? – „შენ როგორ ფიქრობ, ვინ ვიქნები?“ შევირდმა უნებურად შეწყვიტა საღებავების შეზავება და შიშით დახედა ოსტატს. მოხუცს დადარული სახე გადატეტკოდა, ოფლის მსხვილი წვეთებით დაცვაროდა, ტუჩებგამშრალი და მეჩხერებილებიანი პირი დასახრჩობად განწირულივით, ფართოდ გაეღო. პირში კი რაღაც ჩქარ-ჩქარა უტოკავდა, თითქოს ძაფით ეჯაჯგურებიანო. დიახ, დიახ, ეს მისი ენა იყო. ნაწყვეტ-ნაწყვეტი სიტყვები სხლტებოდნენ ამ ენიდან.

– „შენ როგორ ფიქრობ ვინ ვიქნები?“ დიახ, ეს შენა ხარ, მეც ასე ვფიქრობდი, რომ ეს შენა ხარ. ჩემს წასაყვანად მოხვედი? – „მე შენ გეუბნები, წამოდი, წამოდი ჯოჯოხეთში!“ ჯოჯოხეთში... ჯოჯოხეთში ჩემი ქალიშვილი მელოდება.

შევირდი შიშმა აიტანა. მოეჩვენა, თითქოს თეჯირიდან რაღაც უცნაური მოლაცვლაცე ლანდები გამოკრთნენ. რაღა თქმა უნდა, მან მაშინვე ხელები ჩაავლო ესიხიდეს და მთელი ძალით დაუწყო ნჯღრევა, მაგრამ ოსტატი ძილში საკუთარ თავთან განაგრძობდა ლაპარაკს და მისი გამოღვიძება ვერაფრით შეძლო. მაშინ მოწაფემ მხნეობა მოიკრიბა და ფუნჯების ნარეცხი შეასხა სახეში.

– „ის გელოდება, ჩაჯექი ეტლში... ჩაჯექი ამ ეტლში და წამოდი ჯოჯოხეთში...“

იმავე წამს ეს სიტყვები კენესად გადაიქცნენ, თითქოს ყელში წაუჭირესო და ესიხიდე, თვალები გაახილა თუ არა, ელდანაკრავი წამოიჭრა. როგორც ჩანს, უჩვეულო მზანებები ჯერ კიდევ თვალწინ ედგა. ერთხანს პირდაღებული, შეშინებული იყორებოდა, ბოლოს გონს მოეგო და შევირდს უხეშად უბრძანა:

– წადი! აღარაფერი მიჭირს.

შევირდმა იცოდა, რომ ოსტატთან შეკამათება არ შეიძლებოდა: წინააღმდეგ შემთხვევაში საყვედურს მიიღებდა. ამიტომ სასწრაფოდ დატოვა ოთახი და მზის კაშკაშა ნათელში მოხვედრილმა შვებით ამოისუნთქა, თითქოს თვითონ გამოერკვა ცუდი სიზმარიდანო.

ეს კიდევ არაფერი, მაგრამ, აი, დაახლოებით ერთი თვის შემდეგ ესიხიდემ მეორე შევირდი იხმო. მხატვარი კანდელის მქრქალ სინათლეში იჯდა და კბილებით ფუნჯის ტარს აწვალებდა. იგი სწრაფად შებრუნდა ოთახში შესულისაკენ და უთხრა:

– მისმინე, შენთან სათხოვარი მაქვს, გაიხადე ყველაფერი!

ასე ოსტატს სხვა დროსაც უბრძანებია და ამიტომ შევირდი სწრაფად გატიტვლდა. მაშინ ესიხიდე რაღაც უცნაურად დაიმანჭა.

– მე მინდა ჯაჭვით შებოჭილ ადამიანს შევხედო. მართალი გითხრა, ძალიან მერიდება შენი შეწუხება, მაგრამ მცირე ხნით ამისრულე თხოვნა, – ცივად წარმოთქვა მან.

ეს შევირდი ისე კვრივად ჩამოსხმული ჭაბუკი იყო, რომ ფუნჯზე უფრო ხმალი დამშვენებოდა, მაგრამ ახლა ისიც კი სეშინდა. შემდგომ, როცა ამ ამბავს ყვებოდა, მუდამ იმეორებდა: ვიფიქრე, ოსტატი ხომ არ შეიშალა, ჩემი მოკვლა ხომ არ გადაუწყვეტია-მეთქი. მაგრამ, როგორც ჩანს, ოსტატი შევირდის ყოყმანმა მოთმინებიდან გამოიყვანა, საიდანაც ჯაჭვი დაადრო და სწრაფად, თითქოს მტერიაო, შევირდს მხრებში ჩააფრინდა, ძალით გადაუგრიხა ხელები და მთელ სხეულზე ჯაჭვი შემოახვია, შემდეგ ჯაჭვის ბოლო მოქაჩა და წონასწორობადაკარგული შევირდი იატაკზე გაიშხლართა.

შევირდს ხელ-ფეხი ისე შებოჭვოდა, რომ საძრაობა აღარ ჰქონდა. ჯაჭვმა სისხლის მოძრაობა შეუწყვიტა მის ზორბა სხეულს, მთელ ტანზე კანი დაუწითლდა, მაგრამ ესიხიდემ ეს აინუნშიაც არ ჩააგდო. იგი გარს უვლიდა მის სხეულს, წაქცეულ ბოთლს რომ ჰგავდა, და სწრაფად აკეთებდა ჩანახატებს.

ასე ალბათ დიდხანს გაგრძელდებოდა, მოულოდნელი რამ რომ არ მომხდარიყო. საბედნიეროდ (იქნებ ჯობდა, საუბედუროდო, გვეთქვა) ოთახის კუთხეში მიდგმული ქოთნიდან რაღაც შავი, ზეთის მაგვარი გადმოინდა. თავდაპირველად წებოვან სითხესავით ნელა მოედინებოდა, მაგრამ შემდეგ უფრო სწრაფად გამოსრიალდა, რამდენჯერმე გაიბრწყინა და ზედ შევირდის ცხვირთან მიცურდა. შეძრწუნებულმა შევირდმა უსასოოდ დაიკვნესა, გველი, გველიო! როგორც შემდეგ ყვებოდა, მყისვე სისხლი გაეყინა ძარღვებში. მიზეზიც ჰქონდა საამისო: გველი თავისი ცივი ნესტრით ლამის მისწვდა ჯაჭვის რგოლებში ჩაჭედულ შევირდის კისერს. ამ მოულოდნელმა შემთხვევამ შეუბრალებელი ესიხიდეც კი დააფრთხო. მან აჩქარებით მოისროლა ფუნჯი, დაიხარა და გველს ელვისურსწრაფესად სტაცა კუდში ხელი. გველი თავდადმა ჩამოეკიდა, დაიკლაკნა, თავი წამოსწია, საკუთარ სხეულს შემოეხვია, მაგრამ ესიხიდეს ხელს ვერ მისწვდა. – შენი მიზეზით დაიღუპა სურათი, – ჩაიბურტყუნა ხმაჩახრინწულმა ესიხიდემ, გველი ოთახის

კუთხეში მდგარ ქოთანში ჩააგდო და აშკარა დანანებით შეხსნა ჯაჭვი შევირდს. ეს იყო და ეს. კეთილი სიტყვაც არ უთქვამს, ისე დაითხოვა იგი.

აღბათ ეს ერთი ამბავიც საკმარისია, თვალნათლივ რომ წარმოვიდგინოთ საქმით გატაცებული. ბარემ იმასაც გიამბობთ, თუ რა გადაიტანა მეორე შევირდმა, ასე, ცამეტ-თოთხმეტი წლის ყმაწვილმა ამ თეჯირის გამო. ამ შევირდს ქალივით თეთრი კანი ჰქონდა. ერთ საღამოს ოსტატმა თავის ოთახში მიიხმო და ისიც გულდანდობილად ეახლა მასწავლებელს. ხედავს, ესიხიდე კანდელის შუქზე რაღაც უცხო ფრინველს უმ ხორცს აჭმევს. ზომით ეს ფრინველი აღბათ კატისტოლა იქნებოდა და ორივე მხარეს ყურებით გამორჩილი ბუმბულითა და ქარვისფერი თვალებით თვითონაც ძალიან ჰგავდა კატას.

10

ესიხიდე, ჩვეულებრივ, ვერ იტანდა, როცა მის საქმეებში ვინმე ცხვირს ჰყოფდა. თავისი საქმიანობის შესახებ იგი შევირდებს არაფერს უმხელდა. მის მაგიდაზე ხან თავის ქალა იდო, ხან კიდევ ვერცხლის ბურთულები ან ლაქვასმული ხონჩები. იმისა მიხედვით, თუ რას ხატავდა, მის ოთახში ათასნაირი, ყოვლად საკვირველი ნივთები გაჩნდებოდა ხოლმე. არავინ უწყოდა, თუ რას უშვრებოდა იგი შემდეგ ამ ნივთებს. აღბათ სწორედ ამის გამო გავრცელდა მასზე ხმები, ეშმაკეულები სწყალობენო.

შევირდმა დაასკვნა, ეს უცხო ფრინველი ოსტატს ჯოჯოხეთის სატანჯველთა სურათისათვის სჭირდებაო და მასწავლებლის წინაშე მდგარმა, მოწიწებით იკითხა:

– რას მიბრძანებთ?

მაგრამ ესიხიდე, თითქოს არ გაუგონია, ტუჩები გაილოკა და ნიკაპით მიუთითა ფრინველზე.

– რას იტყვი, სავსებით მოშინაურებულია, არა?

– რა ჰქვია? ამნაირი რამ არასოდეს მინახავს! – თქვა შევირდმა და თან შიშით გადახედა დიდყურა, კატისმაგვარ ფრინველს.

– რაო, პირველად ხედავ? – ჩაიციხა ესიხიდე. – ქალაქურად ხარ აღზრდილი, ესაა მთელი უბედურება... ამ ფრინველს ჭოტს ეძახიან,; რამდენიმე დღის წინ მაჩუქა ერთმა კურამელმა მონადირემ. საერთოდ კი გაწვრთნილი ჭოტი იშვიათად გვხვდება.

ამ სიტყვებით მან ნელა წაიწია ფრინველისაკენ, რომელსაც ის-ის იყო ჭამა დამეთავრებინა, და წყნარად გადაუსვა ხელი ზურგზე, ბოლოდან თავისაკენ. ჰოი, საკვირველება? ფრინველმა იმწამსვე გულისგამგმირავი ხმით დაიწვილა, მაგიდიდან აფრინდა, კლანჭები გაშალა და პირდაპირ შევირდს დააცხრა. მას რომ მკლავის აფარება არ მოესწრო, ფრინველი აღბათ მთელ სახეს დაუკაწრავდა. შევირდმა შიშით ამოიგმინა და ხელების ქნევით შეეცადა ჭოტის მოგერიებას, მაგრამ ჭოტი ნისკარტს აწკაპუნებდა და ისევ ეტანებოდა... შიშისაგან გონდაკარგული შევირდი ყოველნაირად ცდილობდა გააგებული ფრინველის მოშორებას: ხან ჩაჯდებოდა, ხან ისევ ფეხზე წამოხტებოდა,

დარბოდა ვიწრო, ათასნაირი ნივთებით გამოტენილ ოთახში, მაგრამ ტყიური ურჩხული არ ეშვებოდა – ხან ზევით აფრინდებოდა, ხან ქვევით დაეშვებოდა და მორკალულ ნისკარტს ერთთავად თვალში უმიზნებდა. თან ისე შემზარავად ატყლაშუნებდა და აფართხუნებდა ფრთებს, რომ შეგირდს რატომღაც ხან ჩამოცვნილი ფოთლების სუნი მოსდიოდა, ხან ჩანჩქერის შხეფებისა, ხან კიდევ შემპალი ხილისა, მაიმუნები რომ იმარაგებენ ხეთა ფულურობში... შიშმა აიტანაო, რომ ვთქვათ, ცოტა იქნება. შეგირდს გული გასკდომაზე ჰქონდა, კანდელის მკრთალი სინათლე მთვარის ციალად ეჩვენებოდა, ხოლო ოსტატის ოთახი – შორეული მთის ჭინკებით გატენილ ხეობად.

მაგრამ შეგირდი მარტო იმას არ შეუშინებია, რომ ჭოტი დაესხა თავს. არა, მას თმა ყალყზე დაუდგა, როცა ოსტატმა ესიხიდე, აულელვებლად რომ უცქერდა ამ აურზაურს, მშვიდად გაშალა ქაღალდი, ამოიღო ფუნჯი და სურათის ჩახატვა დაიწყო – თუ როგორ აწამებს ქალწულივით ნაზ ჭაბუკს გაავებული ტყიური. მოჰკრა თუ არა შეგირდმა თვალი ყველაფერ ამას, მაშინვე ენითაუწერელმა შიშმა შეიპყრო და ერთი პირობა იფიქრა კიდევ, ოსტატი მოკვლას ხომ არ მიპირებსო.

ესიხიდესაგან არც არავის გაუკვირდებოდა ამგვარი რამ. ჭოტი ხომ სწორედ იმიტომ მიუსია შეგირდს, რომ თავზარდაცემული კაცის ბორგვა-ხეთქება ჩაეხატა. ამიტომ, როცა შეგირდმა დაინახა, ოსტატი აინუნშიაც არ აგდებს ჩემს გასაჭირს და მშვიდად განაგრძობს თავის საქმესო, შიშისაგან გონდაკარგულმა თავი მკლავებში ჩარგო, საშინლად დაიყვირა და ოთახის კუთხეში მიიკუჭა. მაშინ ესიხიდე რალაცნაირი შიშით შეჰყვირა და წამოხტა, მაგრამ ამ დროს ფრინველმა კიდევ უფრო უმატა ფრთების ფართხუნს და იმწამსვე ყურისწამლები გრუხუნი გაისმა, თითქოს რალაც ჩამოვარდა და დაიმსხვრაო. შიშისაგან მიმკვდარებულმა შეგირდმა ხელები უნებურად ჩამოუშვა, თავი ასწია და მიმოიხედა – ოთახში წყვილიანი ჩამოწოლილიყო და მხოლოდ ოსტატის ყვირილი ისმოდა. იგი ბრაზით უხმობდა შეგირდებს.

ბოლოს შორიდან გამოეხმაურა რომელიღაც მოწაფე და აჩქარებით შემოიტანა ანტებული სანთელი. მოციმციმე ალზე დაინახეს, რომ კანდელი გადაბრუნებულიყო, იატაკი და ფარდაგები ზეთით მოთხვრილიყო, იქვე ჭოტი ეგდო და ცალ ფრთას იქნევდა. მაგიდიდან ოდნავ წამოწეული ესიხიდე თავზარდაცემული რალაც გაუგებრობას ბუტბუტებდა. არც იყო გასაკვირი: ჭოტს თავსა და ნახევარ ტანზე შავი გველი შემოხვეოდა. ალბათ, როცა შეგირდი კუთხეში იკლაკნებოდა, ქოთანს გადააბრუნა, გველი გამოძვრა, ჭოტმა ჩანისკარტება მოუნდომა და მთელი ეს აურზაური ამან გამოიწვია. შეგირდებმა ერთმანეთს გადახედეს. ისინი გააკვირვა უცნაურმა სანახაობამ. მერე უსიტყვოდ დაუკრეს თავი ოსტატს და სწრაფად გამოვიდნენ ოთახიდან. თუ რა დაემართა შემდეგ გველსა და ფრინველს, არავინ უწყის.

მსგავს ამბებს სათვალავი არ ჰქონდა. სურათებით თეჯირის მოხატვა მხატვარს შემოდგომის დამდეგს უბრზანეს და აი, ზამთრის მიწურულამდე შეგირდებს თავიანთი მასწავლებლის ასეთი უცნაური და ახირებული საქმეების მოლოდინი ჰქონდათ ყოველდღე. მაგრამ ზამთრის მიწურულს ოსტატმა მუშაობა რალაც ვერ აააწყო, სახე კიდევ უფრო

მოუქურუხდა და გაღიზიანებული ლაპარაკობდა. სანახევროდ მოხატულ თეჯირს არაფერი ემატებოდა. ის კი არა და, ოსტატი ხანდახან იმასაც კი შლიდა, რაც დახატული ჰქონდა და ამას ბოლო არ უჩანდა.

სახელდობრ რა არ გამოსდიოდა მას, არავინ უწყოდა. ან კი ვინ ეცდებოდა ამის გაგებას. მწარე გამოცდილებით თვალახელილი შეგირდები თავს ისე გრძნობდნენ, თითქოს ვეფხვთან ან მგელთან ერთად ისხდნენ გაღიაში და მთელი მონდომებით ცდილობდნენ, მორიდებოდნენ ოსტატის თვალს.

12

მთელი ამ დროის განმავლობაში ისეთი არაფერი მომხდარა, მოყოლად რომ ღირდეს. ოღონდ... თავისნათქვამა ბერიკაცს თვალები რაღაც წყლიანი გახუდა. ზოგჯერ, როგორც კი მარტო დარჩებოდა, ტიროდა. ერთი შეგირდი მიყვებოდა: ერთხელ ბაღში შევედი და რას ვხედავ, ოსტატი ფანჩატურში დგას, გაზაფხულის ცას მიშტერებია და თვალები ცრემლით აქვს სავსეო. შეგირდს უხეხულად ეგრძნო თავი და სწრაფად დაუტოვებია იქაურობა. აბა, განა საკვირველი არაა, რომ ეს თავდაჯერებული ადამიანი, „სიკვდილ-სიცოცხლის ბორბლისათვის“ გზებზე დაყრილ გვამებს რომ ხატავდა, ბავშვივით ტიროდა, რადგან სურათი ისეთი არ გამოსდიოდა, როგორც მას სურდა?

მაგრამ, სანამ ესხიდემ შეპყრობილივით მუშაობდა თავის სურათზე, მისი ქალიშვილი სულ უფრო ნაღვლიანდებოდა და ხანდახან იმასაც კი ვამჩნევდით, როგორ ყლაპავდა ცრემლებს. იგი ყოველთვის ფიქრიანი და წყნარი იყო, მაგრამ ახლა ქუთუთოები დაუმიძიდა, თვალები ჩაუცვივდა, დანაღვლიანდა. თავდაპირველად მარჩიელობა დაეიწყო, შეიძლება მამაზე ფიქრობს ან კიდევ მისი ნაღველი სიყვარულითაა გამოწვეულიო, მაგრამ მერე თქვეს, თითქოს მის ბრწყინვალეობას ესხიდეს ქალიშვილის დამორჩილება განეზრახოს და ამის შემდეგ უცებ შეწყდა ყოველგვარი მითქმა-მოთქმა, თითქოსდა სავსებით გადაავიწყდათო იგი.

ერთხელ, შუაღამე კარგა ხნის გადასული იქნებოდა, მარტო მივდიოდი დერეფანში. უცებ საიდანღაც მაიმუნმა ესხიდემ მოირბინა და ქვედაყანის კალთების ქაჩვა დამიწყო. თბილი ღამე იყო, მთვარე მკრთალად ანათებდა და მეჩვენებოდა, თითქოს აყვავებული ქლიავის სურნელი იფრქვეოდა საიდანღაც. და აი, მთვარის სინათლეზე დავინახე, რომ მაიმუნმა თეთრი კბილები დაკრიჭა, დრუნჩი მოჭმუჭნა და მერე შემლილივით დაიწყო ყვირილი. უხერხულად ვიგრძენი თავი, შევშფოთდი კიდევაც. მაიმუნი ახლა ქვედატანზე მექაჩებოდა. დავაპირე, თავიდან მომეშორებინა და ჩემს გზას დავდგომოდი, მაგრამ შემდეგ გადავიფიქრე. ერთხელ რომელიღაც მსახურმა მაიმუნს აწყენინა და ამისათვის მაგრამ მოხვდა ახალგაზრდა ბატონისაგან. ამასთანავე ნათელი იყო, რო მამუნის ასეთ შეშფოთებას რაღაც მიზეზი ჰქონდა. გადავწყვიტე, გამეგო, რა მოხდა და უხალისოდ გადავდგი რამდენიმე ნაბიჯი იქითკენ, საითაც პირუტყვი მეწყოდა.

ასე აღმოჩნდი დერეფნის მოსახვევთან. ფიჭვების დაღრეკილი ტოტების მიღმა გუბურა მოჩანდა, ღამის წყვდიადშიც რომ ლაპლაპებდა ოდნავ. შიშმა ამიტანა: გვერდითა ოთახიდან შეშფოთებული, საოცრად ხმადაბალი ლაპარაკი შემომესმა. ვიღაცები

კამათობდნენ. გარეთ კი ყველაფერი გაყუჩებულიყო და მოკამათეთა ხმები ისე ისმოდა, თითქოს მთვარის სხივებში თუ ღამის წყვილადში თევზები ჩქაფუნობენო. ამიტომ, გავიგონე თუ არა ადამიანთა ხმები, უნებურად შევჩერდი: თუ აქ ვიმე ცელქობის უფლებას აძლევდა თავს, მე მათ ვუჩვენებ სეირს-მეთქი! – გავიფიქრე და სუნთქვაშეკრული ავეკარი კარებს.

13

როგორც ჩანს, მაიმუნს მოეჩვენა, რომ ფეხს ვითრევდი. მოუთმენლად დაიწყო ტრიალი ჩემს ფეხებთან, შემდეგ ისე საცოდავად დაიკვნესა, თიტქოს ახრჩობენო და უცებ მხატვე შემახტა. უნებურად თავი გვერდზე გადავწიე, ხოლო მაიმუნი, დაბლა რომ არ ჩამოვარდნილიყო, სახელოში ჩამაფრინდა. იმწამსვე დაბნეულმა წავიფორთხილე და მთელი ტანით დავეჯახე კარებს. დაყოვნება უკვე აღარ შეიძლებოდა. სწრაფად გავწიე კარები და ის იყო მთვარით განათებული ოთახის სიღრმეში უნდა შევევარდნილიყავი, რომ შეშინებული შევდექი, რადგან ჩემკენ ღარიდან ასხლეტილი ისარივით გამოექანა ვიღაც ქალი, კარებთან მდგარს კინაღამ დამეჯახა, გარეთ გამოვარდა, აქ უცებ მუხლებზე დაეცა და სულშეხუთული და შეშინებული ისე მომაჩერდა, თითქოს რაღაც საშინელს გადააწყდაო.

ვფიქრობ, ზედმეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ ეს ესიხიდეს ქალიშვილი იყო. მაგრამ იმ საღამოს იგი რაღაც გადასხვაფერებული მეჩვენა. თვალები გაფართოებოდა, ლოყები ასწითლებოდა და აჩაჩული ტანსაცმელიც რაღაც განსაკუთრებულ, უჩვეულო მომხიბვლელობას ანიჭებდა მას. ნუთუ ეს მართლა ესიხიდეს ნაზი, მორიდებული ქალიშვილი იყო? მე კარებს მივეყრდენი და მღვართით განრწყინებულ ამ მშვენიერ, ქალწულებრივ სხეულს მივაცქერდი, მერე იმ მხარეს გავიხედე, საიდანაც ვიღაცის აჩქარებული ნაბიჯის ხმა მოისმოდა და თვალებით ვკითხე, ვინ იყო?

ქალიშვილმა ტუნები მოიკნინა და უხმოდ გააქნია თავი... ო, რა საცოდავი შესახედაბი იყო იგი ამ წუთას!

დავიხარე და ჩაფიქრულე: „ვინ იყო?“ მაგრამ ახლაც მხოლოდ თავი გადააქნია და არაფერი მიპასუხა. ის კი არადა, მის გრძელ წამწამებს კურცხალი ჩამოეკიდა და კიდევ უფრო მაგრად მოკუმა ტუნები.

მე მიამიტი ქალი ვარ და მხოლოდ მარტივ, ყველასთვის გასაგებ ამბებში ვერკვევი. ამიტომ, უბრალოდ, აღარ ვიცოდი, მეტი რაღა უნდა მეთქვა და ერთხანს გაუნძრევლად ვიდექი, თითქოს ქალიშვილის გულისცემას ვუგდებდი ყურს. რატომღაც მეჩვენებოდა, რომ ჩემის მხრივ ცუდი საქციელი იქნებოდა, კიდევ რაიმე რომ მეკითხა მისთვის...

რამდენ ხანს გაგრძელდა ასე, არ ვიცი. ბოლოს კარები მივხურე, ქალიშვილს გადავხედე, რომელიც ამასობაში ცოტათი გონს მოსულიყო და რაც შეიძლება რბილად ვუთხარი, წადი შენს ოთახში-მეთქი, მერე კი ჩემი გზა განვაგრძე. სულში შფოთი შემეპარა, თითქოს აკრძალული ვიხილე და თავს უხერხულად ვგრძნობდი. ათი ნაბიჯიც არ გადამედვა, რომ ქვედატანის კალთაზე ისევ მომქანა ვიღაცამ. შიშით მიმოვიხედე. ჰოი, საკვირველებავ!

ჩემს ფეხებთან მაიმუნი ესიხიდე იდგა ადამიანივით გულხელდაკრეფილი, ოქროს ზანზალაკებს აწკრიალებდა და მოწიწებით მიკრავდა თავს.

იმლამინდელი შემთხვევის შემდეგ ოციოდე დღე გავიდა. ერთხელ ესიხიდე მოულოდნელად გამოცხადდა სასახლეში და მის ბრწყინვალეობასთან მიღება ითხოვა. მხატვარი დაბალი წოდებისა იყო, მაგრამ დიდი ხანია ხორიკავას კეთილგანწყობილებით სარგებლობდა. მისმა ბრწყინვალეობამ, რომელიც არც ასე იოლად იღებდა ხალხს, ახლა ხალისით მისცა დასტური. ესიხიდე ჩვეულებრივად იყო გამოწყობილი: თავისი განუშორებელი მუქ-ყვითელი კარიგინუ ემოსა და გაქეჩილი მიმიებოესი ეხურა. გარეგნულად ჩვეულებრივზე უფრო მოღუშული ჩანდა.

– თეჯირის შესახებ უნდა მოგახსენოთ, რომლის ჯოჯოხეთის სურათებით მოხატვა თქვენმა ბრწყინვალეობამ დიდი ხანია მიბრძანა. დიდად მოვინდომე, დღე და ღამ ფუნჯი მეჭირა ხელში და წარმატებასაც მივადწიე. ჩემი სამუშაოს დიდი ნაწილი უკვე შესრულებულია.

– შესანიშნავია, კმაყოფილი ვარ.

ოღონდ ხმა მისი ბრწყინვალეობისა, ამ სიტყვების წარმოთქმა რომ ინება, რაღაც უსიცოცხლოდ, უხალისოდ ეღერდა.

– არა, არაფერიც არაა შესანიშნავი! – გაბრაზებულმა ესიხიდე თვალები დახარა. – დიდი ნაწილი შესრულებულია, მაგრამ ერთი სურათის დახატვა ვერაფრით შეეძელი.

– რაო?! ერთი სურათის დახატვა არ შეგიძლია?

– დიახ, არ შემიძლია. მე არასოდეს არ შემიძლია იმის დახატვა, რაც არ მინახავს. თუკი დახატე, მუდამ უკმაყოფილო ვარ და ისე გამოდის, რომ არ შემიძლია.

ამ სიტყვებზე მისმა ბრწყინვალეობამ დამცინავად გაიღიმა.

– მაშ, თეჯირი ჯოჯოხეთის სურათებით რომ მოხატო, თავად უნდა იხილო ჯოჯოხეთი?

– დიახ, თქვენმა ბრწყინვალეობამ სიმართლის თქმა ინება. რამდენიმე წლის წინ მე საკუთარი თვალთ ვიხილე ისეთი ბობოქარი ხანძარი, თავისუფლად რომ შეიძლებოდა ჯოჯოხეთურ ცეცხლად ჩაგვეთვალა და ცადაწვდილი ალი „ეძირი-ფუდოს“ სურათზე სწორედ იმის წყალობით დაეხატე. ეს ხანძარი რომ მქონდა ნანახი. თქვენი ბრწყინვალეობა იცნობს ამ სურათს.

– კი მაგრამ ცოდვილნი? ამას გარდა, არა მგონია, რომ ჯოჯოხეთის მსახურებიც გენახოს საღმე.

მისი ბრწყინვალეობა ისეთი სახით იძლეოდა შეკითხვებს, თითქოსდა ესიხიდეს სიტყვები სრულებითაც ვერ აღწევდა მის სმენამდე.

– მე ვნახე ჯაჭვით შებორკილი ადამიანი, მთლიანად ჩავიხატე, როგორ გლეჯდა მეორე ადამიანს მტაცებელი ფრინველი. ასე რომ, არ შეიძლება იმის თქმა, თითქოს სრულიად არ ვიცნობდე ცოდვილთა ტანჯვას. და ჯოჯოხეთის მსახურნიც – ესიხიდე ცალკეად ჩაიციხა, – ჯოჯოხეთის მსახურნიც არაერთგზის გამომეცხადებინა სიზმარში თუ

ცხადში. ხარის დრუნჩიანი და ცხენისთავიანი ჭინკები, სამი სახითა და ექვსი ხელით. ისინი უხმოდ ურტყამდნენ ხელისგულებს ერთმანეთზე და უჩუმრად, პირდაღებულები ყოველდღე და, შეიძლება ითქვას, ყოველწამს მოდიან ჩემს საწამებლად. არა... რისი დახატვაც მე მსურს და ვერ ვახერხებ, სულ სხვა რამეა.

ასეთმა სიტყვებმა, როგორც ჩანს, მისი ბრწყინვალებაც კი გააოცა. ერთხანს უკმაყოფილოდ შეჰყურებდა ესიხიდეს, შემდეგ მრისხანედ შეჰყარა წარბები და კბილებში გამოსცრა:

– თქვი, რისი დახატვა ვერ მოახერხე!

15

– მინდა, თეჯირის შუაში მალლიდან გადმოვარდნილი ეტლი დავხატო.

ეს რომ თქვა, ესიხიდემ პირველად მიაპყრო გამჭოლი მხერა მის ბრწყინვალებას. გამოიგონია, როცა სურათზე ლაპარაკობს, შეშლილს ემსგავსებაო, და მაშინაც ალბათ მისი გამოხედვა შიშის ზარს დასცემდა ადამიანს.

– ეტლში კი, – განაგრძობდა მხატვარი, – შავ თმაზე აღმოდებული სეფექალი იგრიხება ტანჯვით. კვამლისაგან სულშეხუთულს წარბები დაბრეცია და სახე ზევითკენ მოქცევია. ხელით ბამბუკის ფარდას გლეჯს, შეიძლება იმიტომ, რომ მისგან წამოსულ ნაპერწკალთა წვიმისაგან დაიხსნას თავი. ხემოთ ფრთების ფართხუნით ტრიალებს და ცეცხლმოკიდებულ ეტლს თავს ევლება ათი-ოცი მტაცებელი ფრინველი... აი, ამ ქალბატონისა და ცეცხლმოდებული ეტლის დახატვა ვერ მომიხერხებია.

– მერე რა? – რატომღაც კმაყოფილი სახით შეეპასუხა მხატვარს მისი ბრწყინვალება.

– ამის დახატვას ვერ ვახერხებ... – და უცებ მკვეთრად, თითქოს ვინმეს უნდა ეცესო, წამოიძახა: – გევედრებით, თქვენო ბრწყინვალებაგ, დააწვევინეთ ჩემს თვალწინ ეტლი, ამას გარდა, თუ შეიძლება...

მის ბრწყინვალებას სახე მოეჭუფრა, მაგრამ უცებ გადაიხარხარა და სიცილისაგან სულშეხუთულმა ამის თქმალა მოახერხა:

– მე ყველაფერს გავაკეთებ, რასაც შენ ითხოვ.

ეს სიტყვები რომ გავიგონე, გულმა რეჩხი მიყო და უცებ ძალიან შევშინდი. მართლაც და, მის ბრწყინვალებასაც სახე სულ გადასხვაფერებოდა, ტუნებზე ქაფი მოსდებოდა და თვალებში რისხვა ჩასდგომოდა. კაცი იფიქრებდა, ესიხიდეს სიგიჟე მასაც გადაედო. იგი ნელ-ნელა დაწყნარდა, მაგრამ უცებ, თითქოს ეშმაკი შეუყვდო, ისევ გადაიხარხარა:

– დაეწვაე ეტლს! მასში სეფექალივით გამოწყობილ მშვენიერ ასულს ჩასვამ და იგი, ალითა და შავი კვამლით გაწამებული, საშინელი სიკვდილით მოკვდება. ის, ვინც ამის დახატვა მოიფიქრა, მართლაც პირველი მხატვარია მთელს ცისქვეშეთში! ბარაქალა, მართლაც ბარაქალა!

მისი ბრწყინვალეების სიტყვები რომ გაიგონა, ესიხიდე მაშინვე გაფითრდა, მხოლოდ ტუჩებს აცმაცუნებდა ოდნავ, თითქოს ჰაერი არ ყოფნისო, მერე მთელი სხეული მოუდუნდა, იატაკს ხელებით დაეყრდნო და წყნარად, ძლივსგასაგონად მოახსენა მადლი:

– ეს უდიდესი ბედნიერებაა!

– შესაძლოა, მისი ბრწყინვალეების სიტყვები რომ გაიგონა, ესიხიდე თვალნათლივ წარმოუდგა თავისი ჩანაფიქრის მთელი საშინელება. ჩემი ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე ერთადერთხელ, მხოლოდ ახლა შემეცოდა იგი.

16

ეს ამბავი ორი სამი დღის შემდეგ მოხდა, ღამით. მისმა ბრწყინვალეებამ ესიხიდე იხმო, რათა, პირობისამებრ, ეტლის დაწვა ეჩვენებინა. ეს, რა თქმა უნდა, სასახლეში არ მომხდარა, ეტლი ქალაქგარეთ, აგარაკზე დაწვეს, სადაც ადრე მისი ბრწყინვალეების და ცხოვრობდა. ამ აგარაკს მდებიურად „იუკიგეს სასახლეს“ ეძახდნენ.

ამ „იუკიგეს სასახლეში“ კარგა ხანია აღარავინ ცხოვრობდა და დიდი, მიტოვებული ბაღი ერთიანად გავერანდა. ათასნაირი ხმები დადიოდა მისი ბრწყინვალეების დაზე, აქ რომ გარდაიცვალა. მაგალითად, უმთვარო ღამეები, სასახლის ტალანებში მისი ალისფერი კაბა დაფრინავსო... დღისითაც კი პირქუში იყო აქაურობა, ხოლო ღამით, ვარსკვლავთა სინათლეზე, ზღაპრულ ურჩხულების მსგავსი ვეება ღამურები დაფარფატებდნენ.

მაშინაც ბნელი, უმთვარო ღამე იყო. ჩირაღნების შუქზე მის ბრწყინვალეებს დაინახავდით. იგი თეთრი ფარჩის ქობაშემოვლებულ ბალიშზე იჯდა ფეხმორთხმული, გარეთა გაღერის კუთხეში. სადარბაზო ტანსაცმელი ეცვა – ყვითელი ნაოსი და ღერბებით დამშვენებული მუქ-ღურჯი ხაკამა. მის ირგვლივ უახლოესი პირები მოკალათებულიყვნენ მოწიწებით. მათ შორის ერთი ახოვანი გეცემოდათ თვალში. მას ამბობდნენ, სულ ახლახან, მიტინოკუსთან გამართული ომის დროს, შიმშილისაგან შეწუხებულს ადამიანის ხორცი უ ამია და მას მერე ისეთი ღონიერი გამხდარა, ცოცხალი ირმისთვის რქების მომტვრევა შეუძლიაო. იგი მედიდურად მოკალათებულიყო კუთხეში, წელზე ფართო სარტყელი შემოერთყადა ხელში მადლა შემართული. სმალი ეჭირა. ქარი ჩირაღნების აღს ათამაშებდა და ადამიანთა ფიგურები ხან სინათლეზე გამოდიოდნენ, ხან ჩრდილს ეფარებოდნენ. ყველაფერი ეს სიზმარს ჰგავდა და შიშს იწვევდა.

ბაღში კი ვარსკვლავებისმაგვარი ოქროს სამშვენისებით მორთული ეტლი ბრწყინავდა. იგი ჯერ კიდევ შეუბმელი იყო და ხელნა აღმაცერად ეშვებოდა ქვესადგარზე. ეტლის მადალ სახურს სქელი ბურუსი ჩამოსწოლოდა და თუმცა უკვე გაზაფხული იდგა, მის შეხედვაზე ტანში სიცივე დაგივლიდათ. ბუკბუკის ღურჯი ფარდა, რომელსაც ნახჭიანი არშია ჰქონდა შემოვლებული, სულ დაბლა იყო დაშვებული და ყველაფერს ფარავდა. ეტლის ირგვლივ ბრძანების შესასრულებლად მომზადებული მსახურები იდგნენ ანთებული ჩირაღნებით და თვალყურს ადევნებდნენ, რომ ბოლო ფანჩატურისაკენ არ წაეღო ნიავს.

თვითონ ესიხიდე მოშორებით ჩაცუცქულიყო ფანჩატურის მოპირდაპირე მხარეს. თავის განუშორებელ კარიგინუსა და გაცრეცილ მიმიებოსში იგი ისე საოცრად დაპატარავებული

და საცოდავი ჩანდა, თითქოს ვარსკვლავებით მოჭედილი ცის სიმძიმეს გაუჭყლევტიაო. მხატვარს მასავეთ გამოწყობილი შეგირდი ახლდა. რადგან ორივენი სიბნელეში ისხდნენ, ფანატიურიდან, სადაც მე ვიმყოფებოდი, მათი ტანსაცმლის ფერის გარჩევაც კი არ შეიძლებოდა.

17

შუალამე ახლოვდებოდა. მთელი ბალი, ხეებითა და ნაკადულებით ისეთ წყვილიადს მოეცვა, ყველანაირ ჩქამსა და ბგერას რომ ნთქვავდა და ახშობდა: სიჩუმეში, როცა კაცს ეჩვენება, საკუთარი სუნთქვა მესმისო, ნიავის წყნარი შარიშური ისმოდა მხოლოდ. ნიავის ყოველ მოქროლვაზე ჩირადდნათა მჭვარტლისა და ბოლის სუნს ვგრძნობდი. მისი ბრწყინვალეობა ერთხანს ჩუმად იყო და ამ ზღაპრულ სურათს უყურებდა. მერე წინ გადაიხარა და ხაფი ხმით დაიძახა:

– ესიხიდე!

მხატვარმა თითქოს უპასუხა, მაგრამ ჩემს სმენას რაღაც გაუგებარი კენესა მისწვდა მხოლოდ.

– ესიხიდე! დღეს, შენი სურვილისამებრს, დავაწვევინებთ ეტლს!

ეს რომ თქვა, მისმა ბრწყინვალეობამ წამით შეავლო თვალის შინაკაცებს. სეიდლება მომეჩვენა, მაგრამ ამ დროს შინაკაცებმა თითქოს მრავალმნიშვნელოვნად გადახედეს ერთმანეთს და გაიღიმეს. ესიხიდემ თავი ასწია და მოწიწებით მიაპყრო მზერა გალერეას, მაგრამ არაფერი უთქვამს.

– კარგად შეხედე! ეს ის ეტლია, რომელშიც მე ვჯდებოდი ხოლმე. შენ ალბათ გახსოვს იგი. ახლა მისი დაწვა მნებაგს, რათა თვალნათლივ გიჩვენო ცეცხლოვანი ჯოჯოხეთი. – მისი ბრწყინვალეობა დადუმდა და ხელახლა მოავლო თვალი დიდებულებს. შემდეგ უცებ მკაცრად წარმოთქვა: – შიგნით გათოკილი დამნაშავე ზის. დიახ, როცა ეტლს ცეცხლს წაუკიდებენ, უკეთური ქალის სხეული დაიწვება, ძვლები დანახშირდება და იგი საშინელ ტანჯვაში დაღვეს სულს. შენი სურათისათვის ეს განუმეორებელი ნატურა იქნება! არაფერი გამოგეპაროს, კარგად დააკვირდი, როგორ ააღდება ქათქათა სხეული და აბრიალებული თმა როგორ გაიფანტება ნაპერწკლებად.

მისი ბრწყინვალეობა მესამეჯერ დადუმდა, მაგრამ შემდეგ, თითქოს რაღაც გაახსენდაო, სიცილით, ოღონდ ამჯერად ძლივსგასაგონად, ისე, რომ მხოლოდ მხრები უთრთოდა, წარმოთქვა:

– ასეთ სანახაობას მეორედ მოსვლამდე ვერ იხილავ! მეც უნდა დავტკბე მისი ცქერით. აბა, ასწიეთ ფარდები, აჩვენეთ ესიხიდეს, ვინ ზის ეტლში!

ბრძანება რომ გაიგონა, ერთ-ერთი მსახური მადლააწეული ჩირადდნით მიუახლოვდა ეტლს, ხელი გაიწოდა და ერთი აქნევით გადასწია ფარდა. აბრიალებულმა ჩირადდნამა აღისფერი რხეული შუქით გაანათა ეტლის მოგრძო შიგთავსი – ჯაჭვით შეუბრალებლად

შებოჭილი ქალი... ოჰ, აბა ვინ ვერ იცნობდა მას! მდიდრულ, ალუბლის ყვავილებით მორთულ აბრეშუმის კაბაზე თვალწარმტაცად ეშვებოდა კუპრივით შავი თმა, ლამაზად ბრჭყვიალებდა ცერად დამაგრებული ოქროს სარკები. ტანსაცმლით მისი ცნობა არ შეიძლებოდა, მაგრამ სარო ტანი, თეთრი კისერი და მორცხვი, ნაღვლიანი სახე... ეს ესხიდეს ქალიშვილი იყო! მე კინაღამ დავიკვილე.

და მაშინ... ის ახოვანი კაცი, ჩემს პირდაპირ რომ იჯდა, წამოდგა, ხმლის ვადას ჩასჭიდა ხელი და მრისხანე მზერა მიაპყრო ესხიდეს. შეშინებულმა შევნიშნე, რომ ესხიდემ კინაღამ გრძნობა დაკარგა. აქამდე იგი ჩაცუცქული იყო, მაგრამ უცებ წამოვარდა, ხელები წინ გაიშვირა და თავდავიწყებულმა ეტლისაკენ გაიწია. სამწუხაროდ, იგი ჩემგან შორს იყო, გარდა ამისა, ბნელოდა და მისი სახის გამომეტყველების გარჩევა ვერ შევძელი. ამის გამო დანანებაც ვერ მოვასწარი, რომ მხატვრის ფერდაკარგული, სისხლისგან დაცლილი სახე, სახე კი არა, მთელი ტანი, თითქოს რაღაც უხილავი ძალით ზეახიდული, უცებ მკაფიოდ დამიდგა თვალწინ. მისი ბრწყინვალეების ბრძანებაზე – წაუკიდეთო! – მსახურებმა ჩირაღდნები ისროლეს და თვალისმომჭრელად აბრიალდა ცეცხლწაკიდებული ეტლი, რომელშიც მხატვრის ქალიშვილი იჯდა.

ალი სწრაფად მოედო ეტლის სახურავს. სოსანისფერი ფონები, რომლებითაც ეტლის კიდეები იყო მორთული, ისე შეირხა, თითქოს ნიაგმა დაუბერაო. ქვემოდან კვამლის თეთრი ბოლქვები გამოიჭრა. მათი სიკაშკაშე სიბნელეშიაც თვალს სჭრიდა ადამიანს. ნაპერწკლები ისე ცვიოდა, თითქოს ოქროს სამკაულები იფანტებოდა წვიმის შესევებივით. რას ნახავდა კაცის თვალი ამაზე საშინელს! უზარმაზარი ალის ცეცხლოვანი ენები ღოკავდა ეტლს და ზეცისაკენ მიიკლაკნებოდა. იქაურობა ისე კაშკაშებდა, კაცი იფიქრებდა, მზე ჩამოვარდნილა და ციური ცეცხლი ბობოქრობს დედამიწაზე. პირველ წამს კინაღამ ვიკვილე, მაგრამ მერე, თითქოს სული გამეყარა, პირდაღებული, თავზარდაცემული შევეყურებდი ამ საშინელ სურათს. ხოლო მამამისი, ესხიდე...

დღემდე ვერ შევძელი მისი სახის დავიწყება. თავდაპირველად აზრდაკარგულს თითქოს ეტლთან მივარდნა უნდოდა, მაგრამ იმ წამს, როცა ალი აბრიალდა, შეჩერდა, ხელები წინ გაიშვირა და ყველაფრის შთამთქმელი მზერა მიაპყრო ხანძარს. ერთი წამითაც არ მოუშორებია თვალი ცეცხლში გახვეული ეტლისათვის. კაშკაშა სინათლეში კარგად მოჩანდა მისი დაღარული, უმსგავსი სახე, ფართოდ გახეილი თვალები, დაბრეცილი ტუჩები, ნერვიულად მოცახცახე ღოყები... მთელი საშინელება, განწირულობა, შიში, რიგრიგობით რომ ეუფლებოდა ესხიდეს გონებას, მის სახეზე იყო გამოხატული. ქვესკნელის მთავართა წინაშე მდგომ ბოროტმოქმედსაც არ ექნებოდა ალბათ ასეთი საწყალობელი სახე: ამ სურათის ხილვაზე ახოვანი კაციც კი გაფითრდა და შიშით მიაჩერდა მის ბრწყინვალეებას.

მისი ბრწყინვალეება ტუჩებს იკვნეტდა, ხანდახან ბოროტად ჩაიციინებდა და თვალს არ აშორებდა ეტლს. იქ კი... რაც მე იქ ვიხილე, არავითარი ძალა არ მეყოფა იმის გადმოსაცემად. ბოლისაგან სულშეხუთული ქალის უკან გადავარდნილი თავი, გრძელი, აღმოდებული, ააწეწილი თმა, ლამაზი, ალუბლის ყვავილებით მოქარგული კაბა, ყველას

თვალწინ რომ იქცა ცეცხლად... ო, რა საშინელება იყო! განსაკუთრებით იმ წუთებში, როცა ღამის ნიაგი კვამლს გაფანტავდა და ცეცხლის ენები გადაიწეოდა: აღისფერ, ოქროს მტვერით მოციმციმე არილში მოჩანდა, ქალი როგორ ჩაფრენოდა კბილებით ქსოვილის ნაჭერს, რომლითაც პირი ჰქონდა აკრული, როგორ ფეთქვდა და იგრიხებოდა, თითქოს აგერ-აგერ ჯაჭვებიც დაწყდებოდა. იმ წუთას ყველას ყალყზე დაგვიდგა თმა, თითქოს ნამდვილი ჯოჯოხეთი ვიხილეთ საკუთარი თვალებით!

და აი, თითქოს ისევ ღამის ნიაგმა გადაუქროლა ხეთა კენწეროებს... ალბათ ასე იფიქრა ყველამ. გაისმა თუ არა ეს ხმა ჩაბნელებულ ცაზე, მაშინვე რაღაც შავი მოსწყდა სასახლის სახურავს, ბურთივით ჩაეშვა ცეცხლწაიკიდებულ ეტლში, აღმოდებული კარის მიღმა გადაწოლილი ქალიშვილის მხრებს მიეკრა და მკვეთრი, აბრეშუმის ფხრეწისმაგვარი, საოცრად შესაბრალისი ხმა გამოსცა... ერთხელ... მეორეჯერ... მესამეჯერ... ჩვენ ყველამ თავდავიწყებით წამოვიყვირეთ: კელადადმართული აღის ფონზე გოგონასთან ჩახუტებული მაიმუნი, მეტსახელად ესიხიდე, იკრუნხებოდა. იგი მდინარე ხორიკავას ნაპირას აღმართულ სასახლეში ჰყავდათ დაბმული...

19

მაგრამ პირუტყვი მხოლოდ წამით გამოჩნდა. ოქროსფერი ნაპერწკლები ბოლქვებად აიჭრა მადლა და ქალიშვილიცა და მაიმუნიც მაშინვე კვამლის ბუღმა დაფარა. ახლა ბაღში მხოლოდ ცეცხლმოდებული ეტლი ბრიალებდა ყურისწამლები ტკაცუნით, არა, უფრო სწორი იქნება თუ ვიტყვით – ეტლი კი არა, ცეცხლოვანი სვეტი, ვარსკვლავებით მოჭედული ცისკენ რომ მიიწეოდა პირდაპირ.

ესიხიდე თითქოს გაქვავდა ამ ცეცხლოვანი სვეტის წინაშე... მაგრამ აი, საოცრება: აქამდე იგი ჯოჯოხეთურ ტანჯვას განიცდიდა თითქოს, მაგრამ ახლა გულხელდაკრეფილი იდგა, მისი ბრწყინვალეობის არსებობაც კი დავიწყებოდა და დადარულ სახეზე რაღაც ენითაუწერელი აღტაცების ნათელი გადაჰფენოდა. იგი ალბათ ვერც კი ხედავდა, როგორი ტანჯვით კვდებოდა მისი ერთადერთი ქალიშვილი. წითელი აღის სილამაზე და ცეცხლში მბორგავი ქალის სხეული უსაზღვრო აღტაცებას იწვევდა მის გულში და იგი ერთიანად მოაჯადოვა ამ სანახაობამ.

ამ წუთას ესიხიდეს დაუფლებოდა იდუმალი, თითქმის არაადამიანური სიდიადე, რომელიც მხოლოდ სიზმარში შეიძლება იხილოს კაცმა. უთვალავი ღამეული ჩიტიც კი, მოულოდნელი აღით დამფრთხალი, წივილით რომ დაჰქროდა ჰაერში, ახლოსაც კი არ გაჰკარებია ესიხიდეს გაცრეცილ ქუდს. მგონი, უსულგულო ფრინველთა თვალებმაც კი შეამჩნიეს ის საკვირველი სიდიადე, ოქროსფერ ნათლად რომ დასდგომოდა ესიხიდეს თავს.

ყოველი ჩვენთაგანიც სულგაკმენდილი, მთელი სხეულით ათრთოლებული, შეუცნობელი სიხარულით საესე, ისე შეეყურებდით ესიხიდეს, როგორც ახალმოვლენილ ბუდას. ცეცხლმოკიდებულ ეტლს გუგუნით ასდიოდა ალი მთელ ცისქვეშეთს ფარავდა. იქვე გაქვავებულივით იდგა ამ სანახაობით მოჯადოებული ესიხიდე... როგორი დიდება, როგორი აღამაფრენა ეხატა სახეზე! მისი ბრწყინვალეობა კი ამ დროს სახეშეშლილი,

ტუნებზე ქაფმოდებული, ორივე ხელით ჩაფრენოდა სოსანისფერი აბრეშუმით დაფარულ მუხლებს და ხარბად ნთქამდა ჰაერს.

20

„იუკიგეს სასახლეში“ ეტლის დაწვის ამბავი მაშინვე მოედო მთელ ქვეყანას და ათასნაირი ხმა გაერცვლდა. ამბობდნენ, მისმა ბრწყინვალეობამ შური იძია უარყოფილი სიყვარულის გამო, მაგრამ თავად ხორიკავა სრულიად საწინააღმდეგოს ამტკიცებდა: მას ჭკუა უნდოდა ესწავლებინა გულმხეცი მხატვრისათვის, რომელიც მზად იყო, თავისი სურათის გულისათვის ეტლი დაეწვა და ადამიანი გაეწირა.

ესიხიდეს კი, თუმცა ერთადერთი ქალიშვილი დაუწვევს თვალწინ, თავისი ქვასავით მტკიცე გადაწყვეტილება სურათის დახატვისა არ შეუცვლია. პირიქით, ეს გადაწყვეტილება კიდევ უფრო განუმტკიცდა. ბევრი თათხავდა ადა აგინებდა მას, ბოროტსა და მხეცს უწოდებდა, რადგან მამობრივი სიყვარული დაივიწყა სურათის გულისათვის. ამავე აზრისა იყო იოკოგაველი წინამძღვარიც. იგი ხშირად იტყოდა ხოლმე, რაც უნდა დიდი ხელოვანი იყოს ესიხიდე და როგორ ბრწყინვალედაც უნდა იცოდეს თავისი საქმე, თუკი დასაბამიერ ურთიერთობათა ხუთი კანონი არ ესმის, მაინც ჯოჯოხეთშია მისი ადგილი.

ერთი თვის შემდეგ ჯოჯოხეთის სურათებით მოხატული თეჯირი უკვე მზად იყო. მაშინვე მოიტანა იგი ესიხიდემ სასახლეში და მოწიწებით წარუდგინა მისი ბრწყინვალეების სამსჯავროს. იოკოგაველი მოძღვარიც იქ იყო ამ დროს და იგი ფრიად განაცვიფრა ცეცხლის საშინელმა გრიგალმა, თეჯირზე დახატულ ჯოჯოხეთში რომ ბობოქრობდა. ადრე იგი მოღუშული, ცერად თუ გადახედავდა ესიხიდეს, მაგრამ ახლა თავი ვერ შეიკავა და წამოიძახა: „შეუდარებელია!“ მე ჯერაც ვერ დამივიწყებია, თუ როგორ გაიცინა მისმა ბრწყინვალეობამ ამის გაგონებისას. მას შემდეგ ესიხიდე აუგად არავის უხსენებია.

ამასობაში მხატვარი იმქვეყნად წასულებს შეუერთდა. თეჯირის მოხატვა რომ დაამთავრა, მეორე ღამესვე ჩამოიხრჩო თავი. საკუთარი ოთახის თავხეზე. სიცოცხლე თუ მოსძულდა ერთადერთი ქალიშვილის დამკარგავს. იგი იმ ადგილას დაასაფლავეს, სადაც ადრე სახლი ედგა. საფლავის უბრალო ლოდი, წლების მანძილზე ქარისა და წვიმის ანაბარა რომ იყო მიტოვებული, ისე დაიფარა ხავსით, რომ ახლა აღარავინ უწყის, ვინ მარხია იქ.

ივლისი, 1918 წელი